

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 102 (1710) 2 iyun 2018-ci il

(əvvəli ötən saylarımızda)

İki çayın arasından keçəsən, südün əskik gələ?

Sovet dönməndə hər rayonda bir yağ-pendir-süd zavodu vardı. Kolxozlarda və sovxozlarda inəklərdən, camışlardan, yaxud qoyunlardan sağılan süd 20-25 litrlik dəmir bidonlara yığılıb həmin zavodlara göndərilirdi. Südü gecikdirmək olmazdı. Hər sağım həmin günü zavoda çatmalıydı. Özü də hər bir təsərrüfata sağmal heyvanların sayına görə süd planı qoyulurdu. Bu plan gündəlik, həftəlik, aylıq, kvartal (4 ay bir kvartal idi) və illik plan olurdu.

İmişlinin Arazboyu kəndindəki kolxozlarından birinin süd apararı Mamed (ad şərtidir) adlı bir çoxbilmiş kişi idi. O, bir qayda olaraq sağı-

olan yerlərdə olur. Mal-qoyu olan yerdə isə süd-qatıq bol olur. Bu isə insanların sağlamlığı üçün əsas şərtidir.

Ay sağaldın, a

Bakıda yaşayan bir Göbəktəlalıya xəbər çatır ki, bəs atanın vəziyyəti çox ağırdır, elə hey səni arzulayır.

Oğlan xəbəri eşidən kimi kəndə - evlərinə gəlir. Görür ki, atasının həyatında xeyli adam var. Yaxınlaşıb atasının vəziyyətini xəbər alır, müsbət cavab almır. İçəri girir. Görür ki, atası gözüyümülü vəziyyətdə uzanıb, ağır-ağır nəfəs alır. Atasının biləyindən tutub ehmalca deyir:

- Ata, mənəm ey, tanımadın məni?
Atası yavaş-yavaş gözlərini açır. Oğlan bir də deyir:
-Ata mənəm ey, məni tanımadın?

yüz yerdən uzadar, yaqın lazım deyil".

Bir iddiası özündən böyük görəndə o saatca şükür eləyirsən: "Allah nə yaxşı dəvəyə qanad verməyib, yoxsa uçmamış dam-daş qalmazdı".

Manşırı mal haqqında deyirlər: "Zinqirovlu dəvə itməz".

Birinə düzəltmək istəmədiyin işin sorğusuna deyirlər: "Dəvənin quyuğu yerə dəyəndə".

Biri böyüklüyünü bildirmək istəyəndə deyər: "Dəvə nə qədər ölü olsa da, dərisi bir eşşəyin yüküdür".

Çoban yeməkləri
Bulama

Təzə doğan qoyunları sağırırlar. Onu bişirirlər. Həmin bişmişə bulama deyirdilər. Ona görə ki, o qaynara düşənə kimi gerek çömçə ilə bulayaydın ki, çürüməsən. Bulama adı da burdan yaranıb. Bişəndə qatı olurdu, qatıx kimi. Onu götürüb qaşığınan içirdilər.

Atın kəhəri, bas belinə yəhəri.
Atın bozu, elə bil quzu

Kəhər atın cığası,
Qırıldı qancıqası
Qancıqanın bağı yox,
Bu yük hara sığası?

Mənim atım zil qara,
Mindim, getdim ilqara
Atı ölən igidçün,
Aylar qara, il qara
At haqqında bilməcələr

Dörd taphatp,
Bir daraq sap.
Açması: Atın ayaqları və quyuğu
Atdan hündür,
İtdən alçaq.

"Xurcun" folklor guşəsi

lan südü vaxtında zavoda çatırmağa çalışırdı. Özü də bu kolxoz rayon üzrə həmişə birinci olurdu.

Bir gün Mameddən soruşurlar:
-Necə olur ki, sizin kolxoz həmişə planı birinci olaraq yerinə yetirir?
Mamed şəstlə deyir:
-İki çayın arasından keçəsən, südün də əskik gələ?

Loğmanın məsləhəti

Loğman şagirdi ilə səfərə çıxır. Bir mənzərəli yerə çatanda şagird deyir:

-Gəl burda qalaq, bura yarı-yarışıqlı yerdi.
Deyir:
-Burda qalmaq olmaz.
-Niyə?
Deyir:
-Görmürsən burda meşə başdan başa zoğal ağacıdır? Zoğal çox olan yerdə xəstəlik də çox olur.

Onlar xeyli gedillər. Yenə qabaqlarına yaşılıq, güllü-çiçəkli bir kənd çıxır. Bu dəfə də şagird deyir:

- Gəl burda qalaq. Bura mənim çox xoşuma gəlir.
Loğman deyir ki, burda yaşamaq olmaz.

- Niyə?
Loğman deyir:
-Görmürsən onların hamısı topa-topa oturub boranı tumu çirtlayırlar?

Şagird maraqla xəbər alır:
- Nə olsun, bunun nəyi pisdir?
- Burada yaşayan insanlar öz canlarına qəsd edirlər. O yerdə ki, boranı çoxdur və onun dənəsindən çox istifadə olunur orada yaşamaq olmaz. Boranı dənəsini çox qəbul etmək pis xəstəliklər törədir.

Burdan da ötüb keçirlər. Xeyli getdikdən sonra bir kəndə rast gəlirlər. Görürlər ki, bu kəndin adamları mal təzəyindən, qoyun gərməsindən qurduqları ocağın qırağında topa-topa dayanıb söhbət edirlər.

Bu səfər Loğman deyir:
- Burda yaşamaq olar.
Şagirdi səbəbini soruşur.

Loğman qayıdır:
- Mal təzəyi insanın sağlamlığı üçün çox xeyirlidir. Mal-qoyun təzəyi heyvandarlıqla məşğul

Xəstə gözünü açıb oğluna baxır və qırıq-qırıq deyir:

-Niyə tanımadım, sən Vartanın oğlu Surensən dayna!
Oğlan deməyə söz tapmır. Üzünü kənara çevirib pıçıltıyla:
-Belə tanımaqla ay sağaldın, ay!

Dəvə ilə, dəvəçiliklə bağlı der-deyimlər

Övladda nəvə, dövlətdə dəvə.

Dəvə kimi kinli.
Dəvədən böyük fil də var.
Dəvə durdu, dam yıxdı.
Dəvəçiyə dost olanın darvazası gen gerek.
Dəvəyə dedilər: -Bahar gəldi! Dedi:-Mənə nə?! Yüküm belimdədi.

Dəvədən soruşdular: -Peşən nədi? Dedi:-Toxucu. Dedilər: -Bir dodağına, bir də əl-ayağına yaraşır.

Dəvədən soruşdular: -Hardan gəlirsən? Dedi: -Hamandan. Dedilər: -Bəllidir dabanından.

Dəvədən soruşdular: -Eniş çoxmu sevirsen, yoxuşumu? Dedi: -Düz yolu qəhətə çəkiblər?

Dəvəyə dedilər: -Xan çağırır. Dedi: -Ya Kön-dələne qoza, ya Naxçıvana duza, ya da Mosula bezə göndərəcəm.

Dəvədən soruşdular: -Boynun niyə əyridir? Dedi: -Haram düzdür ki?...

Dəvəsi ölmüş ərəb kimi...
Birisə sərfəsiz alqı-satqı eləyəndə deyirlər: -Dəvə satan köşək ala bilməz.

Bir də görürsən ki, əsilsiz-nəilsiz bir adam durduğu yerdə varlanıb oldu bəy. Başladı köklü-köməcli yerdən qız istəməyə. Ağsaqqala gənəşiyyə gedəndə əlüstü qayıdır ki, "qızını dəli dəvəçiyə vermə, dəvəsi gedər, dəlisi qalar".

Biri doymuluq ucundan özünü oda-közə vuranda ardınca söylərlər: "Dəvəni dağdan uçuran bir çəngə otdur".

Açgöz adama işarəynən deyirlər: "Dəvəni dingiyən udur".

Birinə əyri-əyri baxsan, o dəqiqə qayıdacaq ki: "Dəvə nalbəndə baxan kimi nə baxırsan?".

Birisə şikayət etdiyi yerdə onu saya salmasalar, alıb-anlamasalar deyər: - "Dəvədən böyük fil var". Birisə bir sərfəli işə biganə yanaşanda deyirlər: "Dəvəyə qanqal lazım olsa, boynunu

Uşaqlar onu yeyə-yeyə oxuyurdular:

Bişirmisən bulama,
Bulamanı bulama,
Buladinsa yalama

Sulux

Suluğu təzə doğan qoyunda görmüşəm, malda yox. Doğan qoyun etənəsini salanda, orda nazik pərdə olur. Başından aşırıqlar onu tanıyırlar dana. Həmin pərdəni ayırıb götürürdülər. Onu torba kimi eliyif iki barmağının arasındakı boğazından tuturdular. Qoyunun südünü sağırdın onun içinə. Nə qədər süd var dana, yarım litr, nə bilim, bir az çox, bir az az. Ağzını bağlayıb ojax qalayırırlar. Ojağın közünü yığırdılar qırağa, suluğu qoyurdular ocağın yerinə. Öləziyən közü yığırdılar onun üstünə. Çox isti közü qoysan suluğun pərdəsi yanib deşilə bilər. Yarım saat, bir saat qalandan sonra üstünü təmizləyirdin o yan-bu yana, götürürdün. Görürdün pendir kimi bişib. Üstünün pərdəsini soyub atırdılar. İçi gül kimi təmiz olurdu. Doğrayıb yeyirdilər.

Hər şeyə biganə qalan, sakit-fağır adamlara işarəylə deyirlər: "Elə bil sulux udub" - bu da çobanlara sataşmaq nədəniylə deyilən zarafatdır.

Kürən at haqqında

Bir mıx bir nalı, bir nal bir atı, bir at bir igidi, bir igid bir eli saxlar.

Kürən atlarda mütləq bir bəd xasiyyət olmalıdır. Adətən onlar çox xulgir olurlar. Ya təpəhcil olmalıdı, ya adamı qapmalıdı, ya da yerişini itirib şortax olmalıdı.

İçi yunlu,
Üstü saçaq.
Açması: Yəhər
BAYATI-TUTAR ELİ-ELATI
Araz axar daşınnan,
Suyu qalxar başınnan.
Əzəli dumduruydu,
Bulandı göz yaşınnan.

Mən aşiq Balaqanda,
Bal gördüm Balaqanda.
Fələk oyun oynayıb,
Qalmış qala, qanda.

Bir yerdi Göbəktəla,
Gülləri tala-tala.
Ürək doymayırdan burdan,
İstəyir burda qala.

Mən aşiq İmişliyə,
Yol gedər İmişliyə
Aşıqın qaydasıdı,
Həm öpə, həm dişliyə.

Bəcrəvana gün düşər,
Səs yayılar, ün düşər.
Milə düşən ağ gündən,
Bizə də bir gün düşər.

Mən aşiq Aran haray,
Qızılkənd, Aran haray.
Monqolların əlindən
Yurd oldu viran, haray!

Karvan Muğandan gələr,
Mildən, Muğandan gələr.
Gedirsən, qayıtmasan,
Gözümdən hey qan gələr.

Yol gedir Milə qarşı,
Kirpiyin milə qarşı
Sənsiz keçən günlərim,
Həmişə bir ilə qarşı.

(ardı var)

Toplayanı və çapa hazırlayanı
folklorsünas-etnoqraf
Faiq ŞÜKÜRBƏYLİ

